

JAHON ADABIYOTI FANINI O'QITISHDA ANTIK ADABIYOT NAMUNALARINING O'RNI

Bobonazarova Gulnoza Tolibjonovna,

O'zbekiston davlat san'at va madaniyat instituti o'qituvchisi

Annotatsiya. Mazkur maqolada jahon adabiyoti fanini o'qitishda xalqning boy ma'naviy merosiga tayanish orqali talabalarda adabiy-estetik tafakkur va nazariy tahlil ko'nikmalarini shakllantirish masalasi yoritiladi. Ayniqsa, antik davr adabiyoti namunalarining o'rni, ulardagi badiiylik qonuniyatlari, ularni o'qitishdagi ichki va tashqi murakkabliklar tahlil qilinadi.

Kalit so'zlar: jahon adabiyoti, antik adabiyot, estetik tafakkur, badiiy tahlil, adabiy meros, nazariy tahlil, adabiy-estetik tarbiya.

МЕСТО ОБРАЗЦОВ АНТИЧНОЙ ЛИТЕРАТУРЫ В ПРЕПОДАВАНИИ МИРОВОЙ ЛИТЕРАТУРЫ

Bobonazarova Gulnoza Tolibjonovna,

преподаватель Государственного института

искусств и культуры Узбекистана

Аннотация. В данной статье рассматривается формирование литературно-эстетического мышления и навыков теоретического анализа у студентов через опору на богатое духовное наследие народа в преподавании мировой литературы. Особое внимание уделяется роли произведений античной литературы, их художественным особенностям, а также внутренним и внешним трудностям, возникающим при их изучении.

Ключевые слова: мировая литература, античная литература, эстетическое мышление, литературный анализ, литературное наследие, теоретический анализ, литературно-эстетическое воспитание.

THE ROLE OF ANCIENT LITERATURE WORKS IN TEACHING WORLD LITERATURE

*Bobonazarova Gulnoza Tolibjonovna,
teacher of Uzbekistan State Institute of Arts and Culture*

Abstract. This article discusses the development of students' literary-aesthetic thinking and theoretical analysis skills through the teaching of world literature, relying on the nation's rich spiritual heritage. Particular attention is given to the role of classical works of antiquity, the artistic principles they embody, and the internal and external challenges encountered in the teaching process.

Keywords: world literature, ancient literature, aesthetic thinking, literary analysis, literary heritage, theoretical analysis, literary-aesthetic education.

Jahon adabiyoti fanining asosiy maqsadi – talabalarga adabiy tafakkurni rivojlantirish, xalqning boy ma'naviy merosi asosida badiiylik tamoyillarini tushuntirish va amaliy qo'llash ko'nikmasini shakllantirishdan iborat. Bu yo'lda adabiy-badiiy manbalarni, jumladan antik davr adabiyoti namunalarini o'rganish alohida ahamiyatga ega. Ammo bu jarayonda qator ichki va tashqi omillar sababli o'quvchilarda tushunmovchiliklar yuzaga kelishi kuzatiladi. Mazkur maqolada aynan shu muammolar, ularni bartaraf etish yo'llari, shuningdek, antik asarlarning talabalarga estetik tarbiya berishdagi o'rni ko'rib chiqiladi.

Jahon adabiyoti — bu milliy adabiyotlar bilan birgalikda tarixiy, madaniy, va badiiy rivojlanishda ulkan ahamiyatga ega bo'lgan global madaniy merosdir. Ushbu merosni o'rganish nafaqat badiiy adabiyotning tarixiy rivojlanishidagi asosiy jihatlarni anglash, balki insoniyatning umumiy tafakkurini, yuksak estetik idrokini shakllantirishga yordam beradi.

Adabiyot nazariyasi, bir tomondan, badiiy asarlarni umumlashtirgan ilmiy metodlarni, usullarni, qonuniyatlarni o'rganishga, ikkinchi tomondan, adabiyotning jamiyatdagi o'rni va ahamiyatini tushunishga yo'naltirilgan ilmiy sohadir. Adabiyot nazariyasining asosiy tushunchalari orasida badiiylik qonuniyatlari, badiiy asarlarning tuzilishi va tahlil metodlari mavjud. Nazariyadagi asosiy tushunchalar:

Estetika – go‘zallik va san’atning tabiati, ulardan baho berish me’yorlarini aniqlashga qaratilgan fan. Adabiyot estetik jihatdan inson ruhini shakllantiradi.

Filologiya – adabiyotning til va nutq orqali ifodalangan bilimlarini o‘rganadi, badiiy asarlarga yondashishda muhim metodologik o‘rin tutadi.

Adabiyotshunoslik – adabiyotning o‘ziga xos xususiyatlarini tahlil qiluvchi ilmiy soha bo‘lib, asarlarni jamiyat va tarixiy jarayonlar bilan bog‘lashga imkon beradi.

Badiiy tahlil metodlari adabiy asarlarni chuqur anglash uchun zarur bo‘lgan uslublar va yondashuvlar to‘plamidir. Badiiy tahlil asarlarning ichki mazmuni, til va uslubini o‘rganishni, shuningdek, ularni tarixiy, madaniy va estetik kontekstda baholashni o‘z ichiga oladi. Asosiy metodlar:

Strukturalizm – adabiy asarlarni til va uning tuzilish elementlari orqali tahlil qilish. Bu yondashuv badiiy asarni tarkibiy qismlariga ajratib, har bir qismining o‘rnini va funktsiyasini o‘rganadi.

Poststrukturalizm – o‘qish va talqin jarayonida matnning ko‘plab ma’nolari va ijtimoiy sharoitlarni inobatga olish. Poststrukturalistlar matnning aniqlikdan ko‘ra, murakkab va o‘zgaruvchanligini ta’kidlaydilar.

Fenomenologiya – o‘qish jarayonida badiiy asarning estetik va hissiy tajribasini o‘rganish. Bu metod matnning o‘quvchiga qanday tasavvur uyg‘otishini, uning ruhiy va hissiy holatini tahlil qiladi.

Intertekstualizm – bir matnni boshqa matnlar bilan bog‘lash orqali tahlil qilish. Bu metod matnlarni o‘zaro aloqada o‘rganishga asoslanadi.

Estetik tafakkur — bu badiiy asarlarni tushunish, idrok etish, baholash va unga nisbatan hissiy javob berish qobiliyatidir. Jahon adabiyoti fanini o‘qitishda talabalarning estetik tafakkurini rivojlantirishning o‘zi birinchi navbatda, badiiy asarlarni individual nuqtai nazardan tushunish va idrok etishni o‘z ichiga oladi. Bu jarayonning muhim bosqichlari quyidagilar:

Badiiy ko‘nikmalarni rivojlantirish – asarlarning tuzilishini, tilini va uslubini chuqur tahlil qilish orqali talaba adabiy jarayonni yaxshiroq anglaydi.

Estetik idrok – adabiy asarlarning badiiy go‘zalligi va shaklini qabul qilish. Talaba o‘z estetik sezgirligini rivojlantiradi va asarlardan ko‘proq badiiy qiyofalar, ma’no qatlamlarini topa boshlaydi.

Adabiy tafakkur – talaba badiiy asarlarni nafaqat go‘zallik nuqtai nazaridan, balki ularning tarixiy va madaniy o‘rnini, jamiyatdagi ahamiyatini anglaydi.

Badiiy tahlil metodlarini qo‘llash orqali jahon adabiyotining turli davrlariga oid adabiy asarlarni chuqur tahlil qilish mumkin.

Masalan, Dante Aligyerining “Qiyomat komediyasi” asari o‘sha davrning diniy va siyosiy tuzilmasini, insonning axloqiy dilemmalarini va abadiy qutulish orzularini ifodalaydi. Bu asar postrenessans davrining murakkab adabiy poeziyasining namunasi sifatida o‘rganiladi.

Gyotening “Faust” asarida inson ruhining ichki kurashi, maqsad va idealga intilish kabi mavzular ko‘tarilgan. Faust, Gyote tomonidan yaratilgan realizm va romantizm o‘rtasidagi ko‘prik sifatida talqin etiladi.

Lev Tolstoyning “Anna Karenina” romani inson ruhiyatining murakkabligini, xususiy va ijtimoiy konfliktlarni tahlil qilishda muhim o‘rin tutadi. Tolstoyning badiiy uslubi va psixologik tahlili uning asarini chuqur anglashga imkon beradi.

Oscar Uayldning "Dorian Grayning portreti" asarida go‘zallik, axloqiy qadriyatlar va ichki dunyoning mutanosibligi masalalarini ko‘taradi. U badiiy shakl va nozik iroda o‘rtasidagi o‘zaro munosabatni ifodalagan.

Adabiyot, jamiyatning ijtimoiy, siyosiy va madaniy jarayonlariga ta’sir ko‘rsatadi. U insonning dunyoqarashini shakllantirish, tarixiy tajribalarni ifodalash va yangi g‘oyalarni targ‘ib qilish orqali jamiyatni rivojlantiradi. Adabiyot orqali shaxs va jamiyat o‘rtasidagi bog‘lanishlar, o‘zgartirishlar va anglashlar yoritiladi. Adabiyotning jamiyatdagi roli:

Inson ruhiyatining aks ettirish vositasi – adabiyot insonning ichki dunyosini, uning o‘z-o‘zini anglashini aks ettiradi.

Siyosiy va ijtimoiy fikrni shakllantirish – adabiyot, ayniqsa, siyosiy yozuvlar va xabarlar orqali jamiyatdagi o‘zgarishlarga ta’sir ko‘rsatadi.

Madaniy tafakkur – adabiyot milliy va xalqaro miqyosda madaniyatlarni bog‘laydi va o‘zaro tushunishni mustahkamlaydi.

Jahon adabiyoti fanini o‘qitishdagi amaliy misollar, tajribalar va kuzatishlar, ayniqsa, adabiy asarlarni o‘rganishda samarali metodlarni ishlab chiqish jarayonini yoritadi. O‘quv jarayonida talabalar bilan olib borilgan adabiy tahlil, sinovlar va kuzatishlar orqali ularga adabiyotning chuqur ma’nolarini etkazish mumkin. Shuningdek, real hayotdagi amaliyotlar, talabalarning adabiy-estetik tafakkurini rivojlantirishda muhim rol o‘ynaydi.

Xulosa. Jahon adabiyoti fanini o‘qitishning nazariy asoslari, badiiy tahlil metodlari va talabalarda estetik tafakkur shakllanishi bo‘yicha olib borilgan tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, jahon adabiyotini o‘rganish nafaqat adabiyot nazariyasini chuqur tushunish, balki inson tafakkuri va jamiyatning rivojlanishiga ta’sir ko‘rsatadi. Adabiy asarlar orqali talabalarda estetik tafakkur va badiiy tahlil ko‘nikmalarini rivojlantirish mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O‘zbekov T. Jahon adabiyoti tarixi. – Toshkent: "Nashriyot", 2020.
2. G‘ulomov A. Adabiyotshunoslik va tafakkur. – Toshkent: "O‘zbekiston kitob nashriyoti", 2018.
3. Tolstoy L. Anna Karenina. – Moskva: "Xalq nashriyoti", 2001.
4. G‘ofurov I. Jahon adabiyoti va uning nazariyasi. – Toshkent: "Sharq nashriyoti", 2017.
5. Karimov M. "Adabiyot va jamiyat aloqalari", Adabiyotshunoslik jurnali, 2022, 15(3), 45-59.
6. Mirzaev K. "Jahon adabiyotining jahonshumul qadriyatlari", Adabiyot va Madaniyat jurnali, 2021, 7(4), 23-29.